

יב

המעביר על מידותיו בהודו והדרו

והנהגות הסבא בזה

המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל דיבר פעמים רבות ממעשה זה:

הסבא מסלבודקא לימד אותנו היאך צריכה להיות ההסתכלות, וכיצד צריכה להיות התגובה, כאשר פוגעים בבן אדם אך הוא מתגבר על מידותיו ומתאפק, ולא משיב מלחמה שעה לפוגע בו.

מעשה שהיה, לפני כשישים שנה. היה בישיבה תלמיד מאוקראינה, מתלמידי הג"ר לייב חסמן זצוק"ל, שהגיע ללמוד בישיבת סלוצק אצל הגרא"ז מלצר זצוק"ל, הגם שהיה צעיר לימים, אך היה מפארי הישיבה לגודל כשרונותיו, למדן מופלג, מחדש ובקי גדול, בעל סברא ישרה וידען גדול בש"ס, ואף מראהו החיצוני היה הדור ביפיו. בד בבד שהיה מוצלח בכל הבחינות הרי שאף בחיי החברה חי מתוך שמחה תמידית, כאשר העליזות והתסיסות הייתה מנת חלקו דבר יום ביומו, עד כי כל העומדים סביבו נהנו מחכמתו הנדירה ומטוב ליבו, ואף שלט היטב בשפת המדינה - השפה הרוסית.

בהגיעו לפרק האיש מקדש הוצע לו נכבדות, עם בת מוכשרת מאוד, בתו של הנגיד המופלג הגביר דונש מעיירת חרקוב, שהיה צדיק גדול ירא שמים וירא חטא. (אף השתדך עם המהר"ל מטעלז, והיה מקורב לכל גדולי בעלי המוסר זצוק"ל, וזכה אף לארח בביתו את ר' יוול שהיה כבן בית אצלו עד שאפי' פתח שם סניף של נובהרדוק). כאשר הגיעה בתו לגיל השידוכין, יצא לחפש בכל עולם הישיבות דאז, את הבחור כליל המעלות עבור בתו, כאשר הוא מציע לנדוניה סכום אדיר של ארבעים אלף רובל.

בחסדי ה' באה בתו בברית האירוסין עם אותו בחור שקדן וידען גדול בש"ס, אלא שכדרכם של בעלי הקנאה המעלילים עלילות שווא ובלבד שלא יצא דבר טוב לפועל, אף בשידוך זה נתקנא בו אחד מחבריו שאף הוא לא היה קטלא קניא, היה ג"כ בחור מיוחד, אך הצעה זו לחברו הוציאה אותו מן הכלים, בהיותו סבור כי הצעה מכובדת מעין זו מתאימה לו מאחר שהוא הפרומער של הישיבה, ולכן עשה מעשה אשר לא יעשה, הלך ודיבר עליו רעות באומרו, כי כל מה שנראה בחתן כמעלות אינן מעלות כי אם חסרונות, והתחיל לפרט כי כל עליזותו אינה אלא מפני שהוא קל דעת, וזה לא נובע אצלו מתוך יראת שמים וכו', וכך התיר את חרצובות לשונו והלשין עליו רעות, עד שנודע הדבר למשודכת והחליטו לבטל את השידוך, ראה מה כוחו של לשון הרע!

והנה, זמן קצר (בערך כשנה), לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה הוצרך אותו בחור למדן שהיה כבן עשרים ושש להתגייס לצבא, וכבר היה בפלוגה שהייתה בדרכה להישלח לחזית, אלא שהצליחו להמציא לו בגדים של נער בן שש עשרה, ואף ציידו אותו בתעודות מזויפות שהוא בן שש עשרה בלבד, שהרי בגיל שבע עשרה כבר גייסו לצבא, וכך הוא הצליח לערוק ולברוח מפלוגתו, ולכל מקום נידח שהגיע, היה נזהר להתחבא לבל יתגלה שמו בכדי שלא ייתפס לצבא, והיו פעמים שאף לא נשאר ללון במקום שהיה שם... וכך הסתובב יותר משנה נרדף מפחד השלטונות יומם ולילה,

וכמובן שלעירת סלוצק הוא לא היה יכול לחזור שהרי הכול הכירוהו בשמו הטוב וכעילוי מופלג, ועל כן חשש שמא ילשינו עליו וימצאוהו.

(מניסי ההשגחה העליונה, שקודם לכן התבטל שידוכו עם אותה בת הגביר, דאילו אכן שידוך זה היה יוצא לפועל כי אז לא הייתה לו כל אפשרות להסתיר את זהותו עד כדי כך, מפני שלאבי המדוברת היה בית חרושת לכלי נשק והיה מפורסם עד למאוד, כך שבוודאי שלא היה ניצל מאותם רודפים שרדפוהו לקחתו לצבא).

כאשר התקרבה חזית המלחמה לעיירה מינסק, שלשם גורשה הישיבה מקובנא-סלבודקה, אזי החלו אנשי השלטון להציק לבני אותו המקום כאשר בדקו את התעודות, אחר שנודעו להם דרכי העקיפה וזיוף התעודות, עברו לאוקראינה שהינה ממוקמת יותר בעומק רוסיה. כנראה שגם הבחור הזה היה בשקלוב ושמע שמוטב להגיע לקרמנצ'וג שם שכנה ישיבת סלבודקא באותה העת, ובאזור הזה היו פחות חיפושים אחר תעודות מזויפות, משום היותם קרובים לניצחון, אך במקומות אחרים השוטרים ידעו כיצד לחפש בין היהודים. הבחור הזה, לאחר שהיה בישיבה בקרמנצ'וג כשנה ושמעו הטוב הלך בכל הישיבות כמצוין המופלג בתורה, היה הסבא זצ"ל מקרבו ומחבבו.

לאחר למעלה משלש שנים מהתרחשותו של אותו המעשה הנפשע, ביום מן הימים נקפו נקיפות מצפון את הבחור שסיבב והוביל לפירוק השידוך, תקפתו חיל ובושה כלפי אותו בחור, על המעשה הנורא שעשה, אולם לא העיז לבקש בעצמו את סליחת הנפגע, אלא שלח אל הסבא וביקשו שישפיע על הנפגע שימחל לו.

קרא הסבא לאותו הבחור ושאלו, האם כשלמדת בסלוצק הכרת בחור פלוני, השיבו כי אכן הוא מכירו היטב. אמר לו הסבא שקיבל מכתב (גלויה) מבחור זה, ובו פנה אלי שאבקש ממך מחילה על שהיה לו יד בביטול השידוך שלך, ועתה הוא מצטער על כך, ואחר חיפוש רב נודע לו שאתה כאן בישיבתנו, על כן רצונו שאבקש את מחילתך. הסבא כבר התכוון לנקוט באמצעי שכנוע על מנת שהלה ימחל לו, אך הבחור הפתיעו וכה אמר לסבא, 'מה שהיה היה - וכבר עבר העניין הזה ואף נשכח ממני מזמן'. שוב שנה ושילש הסבא את שאלתו, האם אתה אומר כן באמת, וזאת בכדי לוודא שהמחילה הינה מחילה כנה, והלה השיב: מחול לו, מחול לו, מחילה גמורה ובלב שלם.

או אז קם הסבא ונשקו באומרו, צדיק שכמותך בכזו מהירות הינך מוחל על מה שעוללו לך, מחלקך יהא חלקי. ולא הרפה ממנו עד שהרכין הסבא את ראשו וביקש ממנו שיברכנו. הבחור נבוך והתפלל, אני אברך את הסבא? אך הסבא אמר לו גוזרני עליך שתברכני, ולא הניח לו עד שבירכו. הסבא ראה את הבחור הזה שנכנס לגן עדן בין רגע, ולכך מעתה היחס אליו השתנה, מלבד מה שהכירו בתור מתמיד מופלג הרי שעתה הגדיל לעשות במחילתו, ותיכף ומיד ביקש ממנו שיברכהו.

יתר על כן, מעשה זה אירע סמוך לתפילת המנחה, וכאשר הילכו יחדיו להתפלל מנחה בישיבה, עמד הסבא על יד הפתח ולא נכנס לביהמ"ד בכדי שהבחור ייכנס ראשון, הבחור נדהם, איזו בושה היא לו להיכנס לביהמ"ד לפני הסבא, אך הסבא לא

הירפה ממנו, וגזר עליו שיכנס ראשון באומרו, היודע אתה מי אתה? התדע מה עשית כאן? הלא אתה צדיק ועל כן אתה נכנס הראשון לביהמ"ד.

ביום מן הימים יצאו כל בני הישיבה לליטא ולאירופא, הבחור שנפגע ובכל זאת העביר על מידותיו, לא רצה לצאת יחד עם כל בני הישיבה, באשר היה סבור שמגפת הרדיפות של הבולשביזם נגד היהודים הינה נגע שעלול להתפשט בכל אירופה ועל כן גלה לאמריקה, ואכן הוא הרחיק ראות. לבסוף נעשה ראש ישיבה חשוב בבית מדרש לתורה בשיקגו והיה דמות לאנשי מקומו, ובמותו זכה שהעלו את ארונו ארצה ונקבר בארץ ישראל.

כמובן שבחור זה, מרוב צדקותו וענוותנותו, לא סיפר מעשה זה לאיש, אלא שמר זאת בסוד, אך בעקבות מעשה שהיה זכיתי לשמוע ממנו סיפור זה. ומעשה שהיה כך היה, כאשר יצאה הישיבה לקרמנצ'וג, גברו הרוסים על הגרמנים, והיהודים שהיו בסמוך לגבול גורשו אל תוך רוסיה, ונפתחה בפני הבחורים איזו דרך שיוכלו לשוב חזרה לישיבה³. אחר אירועי אחותי שהיו בין יוה"כ לסוכות, שבת לעיירת קרמנצ'וג שם שכנה לה הישיבה, הגם שהעיר קרמנצ'וג הייתה עיר חסידית, אך היה בה בית כנסת קטן של ה'ליטוואקע' שם למדו בני הישיבה, וכמובן שהישיבה עשתה רושם כביר על כל תושבי המקום, והנה לאחר תפילת מנחה ישבתי ללמוד ושמעתי איך הבעלי בתים מדברים בהתפעלות מהישיבה, שהפכה את כל המקום למקום חי ותוסס, וסיפרו איך נראה הגרמ"מ וכו', וכל אחד הוסיף לספר את מה שראה מהמשגיח, או מראש הישיבה, או התרשמות מבחור פלוני ואלמוני וכדומה. ואף אני סיפרתי סיפורים על הסבא.

בין כל הנוכחים היה יהודי סוחר, חתנו של אותו בעל הבית ממנו שכר הסבא את דירתו. אמר להם אותו סוחר, עד שאתם מספרים על הסבא אני אספר לכם מעשה, ואלו היו דבריו. בתחילת הקיץ הייתה מלחמה בין הפולנים והבולשביקים, שכבשו את וורשה והכריזו ריבונות של הפולנים במחוז, כאשר מלפנים הם שלטו גם על אוקראינה ועל כן רצו במלחמה להרחיב את שטח פולניה, ואחר שכבר כבשו את קייב בירת אוקראינה שוב התחזקו הבולשביקים, ושלחו פלוגה גדולה של קוזקים אשר הגיעו לעיירתנו קרמנצ'וג.

באותה העת הלך עם הסבא אברך ברחוב כאשר הקוזקים התהלכו שם כמחבלים והטילו פחד ואימה על כל תושבי רוסיה, אלא שהסבא ואותו אברך לא ידעו שהקוזקים צריכים להגיע, ופתאום הם רואים לנגד עיניהם את אותם רשעים, כך שלברוח כבר

יב. אף אני נסעתי עימם, אלא שקודם לכן נסעתי לעיירתנו, לראות בשלום אחותי שנשארה שם. (היא הייתה באותה העת כבת שש עשרה וצעירה ממני, הגם שאף אני הייתי אז צעיר לימים, אך עלי הוטל לדאוג שיינשאו לראוי להן, באשר היינו שלשה ילדים בלי הורים, כאשר אבי שהה באמריקה בעוד שאמי נפטרה כבר, ויעצו לי שאם יזדמן לי בחור ראוי בשבילה אשדך אותה. נזדמן לי שידוך בעבורה, בחור חבדני"ק. בתחילה היססתי בשידוך זה, אך התייעצתי עם רבתי והסכימו עמי, ואכן הוא הכירה וראה שהיא באמת הייתה מיוחדת, וכיום היא מהנשים הגדולות בחב"ד). כששבתי לביתי אחרי המלחמה ראיתי את אשר הותירו הבולשביקים מכל שאר המטלטלים שלקחו, כל כלי שנשארו בבית היה רכוש גדול והיו לי שם כמה חפצים ורציתי לתת לה מה שמצאתי מבית הורי.

לא היה ניתן, מפני שאז זה יעורר חשד, אמנם אילו היו יודעים שהרוצחים הללו מסתובבים ברחובות, היו מסתגרים בביתם, אך עתה הם כבר באמצע ההליכה ברחוב, אז פנה אותו אברך אל הסבא ואמר לו, ראה כמה ניסים ונפלאות עשה לנו הבו"ת, כאשר אנחנו, שני יהודים, מהלכים בין אותם חיות אדם, והקב"ה עוזר לנו והם אפילו לא חושבים להרע לנו, אנחנו מברכים אותם והם עונים. הסבא התפעל מאוד מהסתכלותו של אותו אברך על ההשגחה שהייתה להם, וכאשר הגיעו לפתח הבית ציווה הסבא על אותו אברך שייכנס ראשון לבית, באמור לו, הלא אתה ראית כל כך את ההשגחה מאותם הטורפים, והסבא לא הרפה ממנו עד שהלה נכנס ראשון בפתח הבית. כך סיפר אותו בעה"ב על הסבא.

הבחור ההוא היה מהסביבה וכבר נשאר ולא נסע לליטא, ואף הגאון ר' ברוך בער היה לו שם קיבוץ של תלמידים, כאשר נכנסנו ללמוד סיפרתי לבחור הנזכר מגדלותו של הסבא, או אז אף הוא פתח את פיו וסיפר לי את שאירע עימו, ומה היה הסבא מסוגל לעשות לרוב צדקותו, כאשר ראה איזה אדם שמתנהג מעבר לרגיל.

המשגיח בשיחותיו, כשסיפר מעשה זה, הוסיף ואמר כי דבר זה בא ללמדנו את דרכו בקודש של הסבא, שחינך ולימד אותנו אורחות חיים בהנהגותיו אלו, כמה צריך לדעת לסבול את הזולת, ולא עוד אלא שיש להעריך כל אחד ואחד על כל מעשה שרואים בו מעלה, ולדעת להתרומם ולהמעיט את עצמיותו. כאשר רואים בן אדם שמוותר ומוחל לאותם אלו שפוגעים בו אנושות, והוא לא עונה כנגדם, אזי יש להרכין לפניו את הראש ולבקש את ברכתו. צריך לדעת שהסבא לא היה הולך לשום רבי בכדי לבקש ברכות, אך כאשר מדובר באדם שלא מגיב לאלו העולבים אותו, אזי לפניו ירכין את ראשו בכדי לבקש ממנו ברכה.

המשגיח המשגיח ולימד, שכשאנו רואים מישהו מתחסד ומוחל למי שעשה דבר כנגדו, אף שנדמה לנו שהוא שוטה שמוותר לו. אך כבר אמרו חז"ל בגמ' (יומא כג, א), 'הנעלבים ואינם עולבים וכו'', עליהם הכתוב אומר, ואוהביו כצאת השמש בגבורתו'. וכשאנו רואים ידיד ששותק כאשר תוקפים אותו, אנו אומרים לו, מדוע אתה לא מגיב כך וכך, וכי תיתן לכל שוטה שבעולם שיפגע בך. אך הברייתא מלמדת אותנו, שצריך לשבח אדם כזה, ולומר לו, אתה אהוב על השי"ת, אתה צדיק וחסיד ואני מקנא במעלתך. להיות מהנעלבים ואינם עולבים זו חכמת חיים, ואין זו סתם מידת חסידות או דבר של שטות שלא להגיב למחרפו, וכאשר נפנים את הדברים הללו אזי כל הנהגותינו היו משתנים שינוי עמוק, ולשינוי הזה מציין המס"י באומרו, שכאשר רואים מישהו שמתחסד עם הזולת חושבים שהוא שוטה, אך ההכרה שיראת שמים היא חכמת חיים ודרך חיים, זה הוא 'יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו'. והיינו, 'שהאדם לא נברא אלא להתענג על השם'. ולזאת צריך להיות יותר מורם ולהרגיש את הזולת, (כל דרך ישרה זהו תענוג בחיים).

המבט האמיתי על השומע את חרפתו ואינו משיב: יש לראותו כשמש וכאור המאיר, ויש לייקרו ולכבדו. ולהיפך כאשר אנו מפטירים ואומרים לנעלב 'ההוא עשה לך כך וכך, או אמר לך כך וכך ולא ענית לו?' הנדע מה אנו עושים במשפט זה? הלא

עדות ליוסף

תקט

שמועות חדשות ממשנתו של הסבא מסלבודקא

אז הננו מוליכים אותו מדרך טובה לשאול תחתית. [המטה את חברו מדרך טובה לדרך רעה - הוא אחד מכ"ד דברים המעכבים את התשובה - ראה בשע"ת סוף שער א].

מכאן למדתי, אמר המשגיח, שבכדי להבין ולזכות להיות "עובר על פשע" [עליו אחז"ל (ר"ה יז, א) 'למי נושא עוון - למי שעובר על פשע'] יש להשתדל להעריך את מי שמוחל כשמבקשים ממנו מחילה.

ואכן הסבא ז"ל היה נותן עצה זו בימי האלול, באומרו כי יש לנו לעמול ולקבל על עצמנו להיות עובר על פשע. **הוסיף הסבא ואמר**, שאמנם זה דבר קשה מאוד, שכן, אף המלאך שנשלח ממרומים כדי לעזור לבני ישראל להנחילם את הארץ, מלאך של רחמים היה ואעפ"כ נאמר בו "השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם" (שמות כג, כא), הרי שאף מלאך אינו יכול לסלוח. אם כן אפוא אף אם נקבל על עצמנו לסלוח, יש חשש שמא אין זו מחילה אמיתית וזה יהיה מן השפה ולחוץ, על כן עלינו להרגיל עצמנו בזה.

נמצאנו למדים מהנהגת הסבא שכאשר אף אחד לא שואל למה לא להשיב לעלבון וכו', אנו חושבים שהכעס לא מאפשר לשתוק, אולם בראותנו כי פלוני שותק לעלבון, ובמקום שאנו נברך אותו על צדקותו אנו גוערים בו מדוע הוא שותק כטיפש, ולפעמים אנו עוד מוסיפים ואומרים לו 'לו הייתי במקומך אזי...', וכשאדם חושב כך, סימן הוא כי הוא לא מרגיש את השבח שיש במי שנעלב ואינו עולב, שכן אילו היינו רואים בזה מעלה היינו רצים לקבל ברכה מאותו אדם, כפי שראינו אצל הסבא זצ"ל שהרכין את ראשו מפני אותו תלמיד שקיבל את עלבונו והעביר על מידותיו, ומחל לפוגע בו מחילה בחסד וברחמים.

נלמד להעריך דבר טוב שהזולת עושה, כשרואים מי שיכול להתרומם מעל לכעס ולסלוח ואנו מחזקים אותו כשמעריכים זאת. מאידך, העוון נורא כאשר מלמדים אותו שלא לשתוק, מוליכים מדרך טובה לשאול תחתית.

יהיו הנעלבים ואינם עולבים יקרים בעינינו, כמאירים את העולם, כצאת השמש בגבורתו, באור ששת ימי בראשית.

כאשר נשתדל בדבר הזה נזכה ונצא מאפילה לאור גדול.